

De Nieuwe

Zelfzwichter

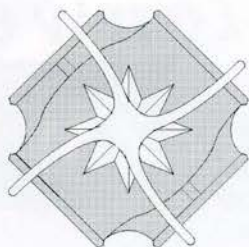
in dit nummer

- Redactioneel
- Molenaar Muda
- Excursie door
Ostfriesland
- Nieuwe vestiging
Molenarchief
- Molennieuws
- Gildenieuws
- Boekennieuws
- Molenfundamenten
gevonden
- Molenbruidspaar Dijk
- Verstild verleden (37)
- Molens on line
- Agenda

01
2

Colofon

De *Nieuwe Zelfzwichter*
Jaargang 5, no. 2
juni 2001
ISSN 1386-4920

De *Nieuwe Zelfzwichter* is het kwartaalblad van de gezamenlijke molenorganisaties in de provincie Groningen.

Het blad verschijnt in de maanden maart, juni, oktober en december. Leden van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en leden van de Stichting De Groninger Molen ontvangen het blad automatisch. Niet-leden kunnen zich op dit periodiek abonneren voor f 25,00 per jaar (4 nummers). Losse nummers kosten f 5,00 (exclusief porto).

Opgave lidmaatschap + abonnement:

Vereniging Vrienden van de Groninger Molens,
t.a.v. Ledenadministratie, Aweg 5^c, 9718 CS Groningen

Opgave abonnement voor De *Nieuwe Zelfzwichter*
Aweg 5^c, 9718 CS Groningen
(Molensbureau / Monumentenhuis)

Participanten:

- Vrienden van de Groninger Molens,
tel. (0597) 59 19 31
- Stichting De Groninger Molen,
tel. (050) 312 16 94, fax (050) 314 25 84
- Gilde van Vrijwillige Molenaars, afd. Groningen,
tel. tijdelijk via voorzitter L.H. Duijm (050) 534 48 83
Secretariaatsadres voor alle drie de organisaties:
Aweg 5^c, 9718 CS Groningen

Redactie:

Redactie van De *Nieuwe Zelfzwichter*: Aweg 5^c, 9718 CS Groningen, tel. (050) 312 16 94, fax (050) 314 25 84,
e-mail: groninger.molens@fmog.nl
J.C. van Driel - Groningen, G. Geertsema-ten Broek - Groningen, H.A. Hachmer - Nieuwe Pekela, M. Strijkstra-Kalk - Groningen, D. Lippe - Groningen (lay-out).

De redactie behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen in te korten en/of aan te passen. Overname van artikelen is eerst na overleg met de uitgever toegestaan.

Groninger molenarchief:

Het Groninger Molenarchief, Wedderstraat 39, Veele (9541 ED Vlagtwedde) 0599-312185 (dinsdag),
Groninger.Molen.Archief@hetnet.nl

Aan dit nummer werkten mee:

L.H. Duijm, G. Geertsema, H.A. Hachmer, H. van Hoorn, C.E. v.d. Horst, G. Koster, I. Martens, H. Noot, B. Oomkens, J.A.L. Trouw, G.J. de Vries, H. Wolthuis

Grafische basisvormgeving:
Biche Eleveld bNO Groningen

Drukwerk:
Zodiak Groep - Groningen

Oplage:
900 exemplaren

Sluitingsdatum kopij:
3 september 2001

foto omslag:

Nieuwe huisvesting van het Groninger Molenarchief (gezien vanuit het noorden)
foto: Peter Buiter

- 2 • **Redactioneel**
- 3 • **T.K. Muda, Den Andel**
Een oud interview in de Ommelander Courant (1976) dat veel nieuws bevat.
- 8 • **Molentocht door Ostfriesland**
Let op: u wordt maar één keer uitgenodigd; er komt geen convocatie per post!
- 10 • **Heropening van het Groninger Molenarchief te Veele**
Veel razend interessant papier, netjes opgeborgen als in moeders linnenkast - maar hier mag iedereen in neuzen.
- 12 • **Molennieuws**
*De paaltjasker is alweer in het nieuws: hij vangt blik in Nieuw-Scheemda.
Bij Ander molennieuws krijgt u onder andere les in voegen.*
- 15 • **Gildenieuws**
De secretaris verhuist vaker dan de postbode kan bijhouden.
- 15 • **Boekennieuws**
Volg een beknopte cursus Nederlands-Duitse molentaal terwijl u op uw kop voor de spiegel staat.
- 16 • **Slopers stuitten op fundamente van een olie- en pelmolen aan het Boterdiep**
Het lot van slopers is dat ze soms even naar de stadsarcheoloog moeten bellen.
- 19 • **Jubileum van het molenbruidspaar Dijk**
Na 50 jaar samen in de wind (niet op de tocht) is het tijd in het zonnetje te worden gezet.
- 21 • **Verstild verleden (37)**
Deze keer een molen zonder bomen en toch is het een probleem (eigenlijk meer een puzzel).
- 23 • **Molens on line**
Hebt u iemand onder uw voorvaderen die in Frankrijk is gaan molineren?
- 24 • **Agenda**
Op pad!

Redactioneel

Het afgelopen half jaar zal de molenaars in wisselende stemmingen hebben gebracht. Positief was te horen dat de schrijvers van de nieuwe Nota Ruimtelijke Ordening oog hebben voor open landschappen. De nota geeft deze oer-Hollandse landschappen zelf een hoger rapportcijfer dan gesloten landschappen zoals de Veluwe. Er gloort dus hoop voor vele molens, want een poldermolen hoort bijvoorbeeld in een open polderlandschap te staan. Afwachten dus of men inderdaad van oorsprong open landschappen weer gaat herstellen in de oude glorie en woord bij daad stelt. Buitenlanders komen immers voor dit landschap en niet voor een of ander landschap gevuld met bosjes met recent aangeplant waaibomenhout. Minder positief was de MKZ-crisis. De afgelopen

Nationale Molendag viel voor veel molenaars in duigen. Sommigen mochten nog niet eens draaien terwijl ze hun collega's een paar kilometer verder op er lustig op los zagen malen. Het bezoek viel daarom dit jaar over het algemeen tegen. Het uitstellen van de Landelijke fietsdag en de onduidelijkheid bij het publiek wie nu wel en wie nu niet draaide zal er mede debet aan zijn geweest.

Net voor het ter perse gaan is het Groninger Molenweekend (9 en 10 juni) voorbij. De redactie heeft nog niet veel signalen over de belangstelling, maar de Pekelder Courant meldde dat het in Oost-Groningen behoorlijk druk was.

Nu maar hopen dat we op Monumentendag de schade verder kunnen inhalen.

Schade aan een molen haalt ook figuurlijk van alles los. Misschien heeft *De Vestingmolen* al een nieuwe roede voordat de discussie beëindigd is. In ieder geval zijn de teksten te omvangrijk om volledig geplaatst te worden in een kwartaalblad als *De Nieuwe Zelfzwichter*. In overleg met de heer J.S. Bakker, schrijver van het eerste artikel in Molenwereld (december 2000) heeft de redactie besloten de oorspronkelijke artikelen van J.S. Bakker en J.C. van Driel en de weder-

zijdse reacties te plaatsen op de Groningse molenwebsite www.groningermolens.nl

We nodigen u uit uw inzichten te sturen naar de internetwerkgroep info@groningermolens.nl Bijdragen op papier zijn ook welkom: we zullen zorgen dat ze worden toegevoegd aan het elektronische Bourtange-dossier. Te zijner tijd verschijnt een (voorlopige) samenvatting van de discussie in *De Nieuwe Zelfzwichter*.

IN MEMORIAM

Op het moment waarop dit nummer gedrukt zou gaan worden bereikte ons het droevige bericht dat Bernard Dijk in zijn vertrouwde omgeving is gestorven. Hij zal bijgaand artikel over hun dubbel-jubileum niet meer kunnen lezen. Met Bernard Dijk verliezen we een molenkenner van de bovenste plank. Ook iemand die alles in het werk stelde om onze molens te kunnen behouden. Hij was medeoprichter van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens en heeft samen met anderen molens opgekocht die dreigden te worden gesloopt. Deze werden dan ondergebracht bij een stichting. Eén van deze molens, *De Onderneming te Vierhuizen*, is vele jaren door hem gebruikt als lesmolen. Meer dan 150 mannen en vrouwen werden hier opgeleid met het doel, vrijwillig molenaar te worden. Tijdens die lessen vielen zijn enorme kennis van molens en hun onderdelen op. Wat je ook vroeg, hij wist het precies uit te leggen. Niet alleen wat het was maar ook

waar het voor diende en hoe het werkte. Met heel veel plezier denk ik terug aan die zaterdagochtenden en nog steeds vraag ik mij af hoe hij het allemaal kon onthouden. Dat moet pure liefde voor het vak zijn geweest. Voor al zijn werk voor de molens heeft de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens hem het erelidmaatschap verleend en een aantal jaren geleden ontving hij een Koninklijke Onderscheiding, hij werd benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau, een onderscheiding waar hij met recht bijzonder trots op was. Molenliefhebbers uit Groningen, zelfs uit heel Nederland, zullen met veel respect terug denken aan deze bijzondere en aardige molenaar en instructeur van het eerste uur. Voor velen is **een vriend** heengegaan. Wij wensen mevrouw Dijk alle sterkte toe om dit enorme verlies te kunnen dragen.

Ties Kalk

T.K. Muda, Den Andel

Om het maar eens bot te zeggen: iemand die dood is, vertelt niks meer. Het valt op dat er bij de (oude) molenaars schatten aan verhalen zitten die er ook wel uitkomen: vaak vertellen ze graag over vroeger en over hun eigen persoonlijke wijsheden. Maar daar blijft het bij als niemand het opschrijft. Dat is erg jammer.

Er wordt vanuit de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens een aanzet gegeven om met een aantal molenaars op leeftijd videosessies te organiseren om zodoende een flink deel van die schat veilig te stellen. Het verhaal hieronder van Hans Wolthuis zou je kunnen beschouwen als een opwarmertje daarvoor. Het eerste deel is een weergave van een interview met molenaar T.K. Muda uit de Ommelander Courant van 12 februari 1976. Het tweede deel beschrijft hoe het later met het molenaarsbedrijf op De Jonge Hendrik is gegaan (red.).

Interview met molenaar T.K. Muda uit 1976

Den Andel

Hij werd geboren in de molen. Hij groeide op onder het draaien der wieken. Zijn naam: T.K. Muda uit Den Andel. Een man die het oude molenaarsvak nog volledig beheerst en bovendien in ere houdt. Een beroep, dat enige jaren geleden volledig leek te worden uitgeroeid. Ook in deze branche deed de mechanisatie zich gelden met als gevolg dat veel landschapsverfraaiende molens in verval raakten.

Er was geen werk meer voor de molenaar, die niet alleen voor zijn eigen brood moest zorgen, maar door de jaren ook steeds zorgde voor de boterham van een ander via de gunsten van de wind. De heer Muda weet zich de minder florissante tijden nog best te herinneren. Hij praat er niet zo graag over. Liever wil hij zich beperken tot het heden en tot de toekomst. Want er schijnt weer leven in de brouwerij te komen. Zoals momenteel in meer gevallen worden oude tradities weer in ere hersteld. Nu kan men ten aanzien van het molenaarsvak nauwelijks van een traditie spreken. Het malen is een noodzakelijk iets. Wel is het zo dat het niet per se met de echte korenmolen moet gebeuren. Gezien de romantiek die een dergelijk werktuig uitstraalt is het

Tiddo Klaas Muda, een van de laatste beroepsmolenaars (13 mei 1916 - 16 augustus 1986)

Foto: M.E. van Doornik, Westernieland

gelukkig dat er mensen zijn die in staat zijn de molen te bedienen. Een man van dit kaliber is de heer Muda. Het werk van een molenaar vraagt niet alleen ervaring en kennis. Er komt momenteel meer bij kijken. Door de aandacht die de molens terecht krijgen, moet veel belangstellend bezoek worden ontvangen. De molenaar uit Den Andel voelt zich dan ook vaak een excursieleider. De nu 59-jarige molenaar ging dan ook met zijn tijd mee. De producten die de in 1875 gebouwde korenmolen *De Jonge Hendrik* verlaten, verraden iets van het moderne. Inspelen op deze tijd kost de heer Muda overigens niet veel moeite. Een in 1973 voltooide restauratie bracht *De Jonge Hendrik* niet alleen in het nieuws, ook de mogelijkheden werden vergroot. Door de restauratie en door de werkzaamheden van de heer Muda, is de belangstelling overigens enorm toegenomen. Zo blijkt uit het nauwkeurig bijgehouden 'gastenboek'. Molenaar Muda. Hij staat in deze aflevering van IN KADER centraal. Een verhaal, dat tot stand kwam – hoe kan het ook anders – in de molen. Terwijl de heer Muda zijn woorden aan het celluloid toevertrouwt, rommelt een erg makke kater tussen de zakken met (on)bewerkt graan. Het stoort de geïnterviewde nauwelijks. Het dier vindt overigens niet wat hij zoekt.

Meneer Muda, een steeds terug kerende vraag. Bent u bereid op de volgende vragen naar vermogen en eerlijkheid te antwoorden?

Ja. Als u het me niet te moeilijk maakt, dan ben ik daartoe bereid.

De eerste vraag dan. Misschien een wat vreemd begin, doch het leek juist om het u te vragen.

Bent u een liefhebber van monumentale gebouwen?

Ja, en met name als het om molens gaat. Dat zal niemand vreemd in de oren klinken. Ik ben mijn levenlang bij het gebeuren in en rond de molens betrokken geweest. Ik ben er als het ware in groot geworden. Nu moet ik wel zeggen dat niet iedere molen mijn volledige interesse heeft. Mijn belangstelling gaat voornamelijk uit naar molens die in de drie noordelijke provincies staan. De molens in het westen zijn ook wel mooi, maar ik ben er niet zo bij betrokken, omdat ik de inhoud er niet zo goed ken als van die in het noorden. De molens aan de Zaan bijvoorbeeld zijn anders dan onze molens. De inrichting is anders. In de molen waar we nu staan zijn drie elevatoren te vinden. Dat zie je in het westen nauwelijks.

U spreekt nu voornamelijk over molens, maar hoe is het met uw interesse voor andere gebouwen, bijvoorbeeld kerken?

Nou, ik vind het wel leuk. In het verleden heb ik ook wel eens kerken bekeken, maar het trekt me minder dan de molens.

Wat is het romantische aan een molen?

Dat ontdek je pas als een molen in vol bedrijf is en bovendien nog goed functioneert. Dat is toch wel het belangrijkste. Bekijk je de molen in Garnwerd, dan zie je alleen de wieken draaien, maar intern gebeurt er niets. Binnen is alles nog stuk. Bovendien doen veel gerestaureerde molens alleen nog maar dienst voor de recreatie. Dat is met *De Jonge Hendrik* niet het geval. Begrijp me goed, ik ben niet tegen die zgn. recreatieve molens hoor. Integendeel. Het is goed dat ze draaien. Zou dat niet gebeuren dan zal op een gegeven moment alles vast komen te zitten.

Uw molen draait dus nog continu. U krijgt dus nog echt opdrachten?

Ja. Ik werk voor een paar bedrijven en doe ook voor de particulier nog wel wat. Zo pel ik nog echte ouderwetse gort voor een bedrijf. Verder heb nog een tweetal bakkers als klant, die nog het echte bakkersmeel van me kopen. Dus echt nog op de ouderwetse manier. Dat komt er overigens weer in hoor! Ik krijg hier ook veel jonge mensen die meel kopen om zelf brood te bakken

U krijgt dus opdrachten, maar kunt u daar van leven?

Zoals ik al vertelde doe ik er van alles bij. Dat kan gelukkig ook, gezien de indeling van de molen. Naast bakkersproducten heb ik er het veevoer nog bij en een winkeltje. Erg aantrekkelijk. Vooral nu steeds meer jonge mensen op het platteland komen wonen. Je maakt trouwens de gekste dingen mee. Zo werd me onlangs verzocht hondebrood voor de verkoop in voorraad te nemen. Het leek me niets, maar na enige tijd heb ik er toch maar toe besloten. Achteraf ben ik blij dat ik het gedaan heb. Het loopt als een trein, en voor de mensen is het gemakkelijk. Ze kunnen nu twee boodschappen in enen afhandelen. Je moet ook een beetje voor je klanten doen. Vooral in mijn geval omdat ik ze in een straal van rond de 50 km rond Den Andel heb zitten. Vooral jonge mensen die hier tarwemeel komen halen voor het bakken van eigen brood. Tegelijkertijd wordt er ook iets voor de hond meegenomen.

U hebt dus voldoende handel om zelf in deze dure tijd ook rond te komen?

Ja. Werk zat. Dat komt ook omdat er in andere molens niets te krijgen is. De molens draaien, maar daar is het mee afgelopen. Er is geen bedrijvigheid. De molens zijn leeg, je ziet er niets.

Is De Jonge Hendrik uw eigendom?

Wel geweest. Nu niet meer. Indertijd moest de molen worden gerestaureerd. Dat was zo kostbaar dat je beter een elektromotor kon aanschaffen, als over te gaan tot restauratie. De gemeente Baflo is nu eigenaar. Onder monumentenzorg is de restauratie in 1973 gereedgekomen.

De gemeente Baflo is nu dus min of meer uw baas?

Zo zou je het kunnen zeggen. Een molen als deze is niet voor een particulier rendabel te maken. Het onderhoud alleen al vraagt veel geld. Je moet de ingewanden van een mens zo nu en dan goed voorzien, ook een molen moet het nodige hebben op zijn tijd. Laat je de boel verwaarlozen dan gaat het ontzettend snel van je af. Als ik nu iets zie wat niet deugt, dan ben ik er als de kippen bij om het te herstellen. Verder wordt de molen ook iedere zomer aan de buitenkant opgeknapt. Dat doe ik meestal ook zelf. Trouwens, er komen hier regelmatig twee jongens uit Uithuizen die me helpen. Ik laat die jongens overigens geen werk doen wat gevaarlijk is.

Is het molenaar zijn een gevaarlijk beroep?

Nee, dat valt wel mee. Ik doe het nu veertig jaar en heb nog nooit wat gehad. Het is wel een gezond vak voor iemand die erover kan. Iemand die geen stof kan verdragen, kan niet in een molen werken.

Ik heb me wel eens laten vertellen dat een molen zogenaamd op hol kan slagen. Is dat u wel eens overkomen?

Dat kan gebeuren. Het is mij echter nog nooit overkomen. De molen kan zodanig vastgezet worden dat er niets mee kan gebeuren of waait het nog zo hard. Bij molens die niet goed beveiligd zijn, komt het op hol slagen het meeste voor. Ik bedoel te zeggen, molens die van jaren na stilstand nauwelijks nog aandacht genieten. Je krijgt dan doorzakkingen van de vang met alle gevolgen van dien.

Hebt u opvolgers?

Niet direct, maar er is wel een liefhebber die hier op wil. Een vrijwillige molenaar. Ik stop er overigens nog niet mee, hoor. Kan ook nog niet, want ik moet nog zes jaar wachten op mijn pensioen. Bij leven en welzijn hoop ik in 1982 vijfenzestig jaar te worden. Dat wil niet zeggen dat ik meteen ook overal mee

De Jonge Hendrik in 1989

Foto: H. Wolthuis, Sint Annen

stop. Indien mogelijk hoop ik het winkeltje en de pletterij aan te houden. Veevoer is dan niet aantrekkelijk meer. Door de veranderingen in de bedrijfssomstandigheden blijft daarin niet veel meer te doen. Er blijven volgens mij in de toekomst maar een paar boeren over die nog vee op stal zullen houden.

Draait u ook 's nachts?

Nee, niet vaak. Als het beslist nodig is, dan is het wel eens gebeurd. 's Avonds draai ik nog wel eens door. Het ligt helemaal aan de drukte.

Is het molenaar zijn een vak?

Ja, zonder meer. Vooral het pellen, dat leer je als jonge molenaar erg moeilijk. Met windkracht vijf of zes gaat het nog wel, maar als het windkracht acht of negen wordt, dan moet ik er zelf bij wezen, anders gaat het fout. De jonge molenaars hebben het niet door. Ik werk op het geluid van de molen. Dat doet een leerling niet. Men laat de molen meestal te snel draaien. De belasting van de molen moet je echter op tijd regelen. Als je begint en het

gaat meteen te snel dan kan dat achteraf niet meer. De ervaring heeft geleerd dat het erg moeilijk voor de leerling is om dat te regelen en te leren. Ook al doe je het ze tientallen keren voor, dan nog gaat het meestal fout. Ik neem niemand iets kwalijk hoor. Uiteindelijk heb ik veertig jaar ervaring.

Hebt u nog andere interesse dan molens?

Ik ben verzamelaar van alles wat met de molens te maken heeft. Ja, het gaat weer om de molens. Ik kan het ook niet helpen, maar dat onderwerp laat me nu eenmaal niet los. In de zomer zit ik ook graag een beetje in de tuin en fiets ik graag. Dat fietsen doet me echt iets. Kilometers. Daar zie ik niet tegen op. Regelmatig fiets ik bij goed weer van Den Andel naar Noordhorn. Daar woont een vriend van me. Trouwens, een oud-molenaar.

Hebt u daar de tijd voor?

Ik ga alleen op zondag. Trouwens, alleen als een andere (vrijwillige) molenaar bereid is de boel van me over te nemen, wil ik ook in de week nog wel eens op stap gaan. Die twee jongens uit Uithuizen bijvoorbeeld, kunnen zich best redden als het goed weer is. Ook met het rondleiden van bezoekers hebben zij geen moeite.

Komt er veel bezoek?

Ja. Ontzettend veel. Overal vandaan. Uit Amsterdam, Den Haag, ja...uit geheel Nederland. Ja, zelfs uit het buitenland.

Hoe is de naam De Jonge Hendrik ontstaan?

Ik weet het niet precies, maar naar men mij heeft verteld is op het moment dat de molen in aanbouw was, in het molenaarsgezin een jonge zoon geboren. Dat was dan Hendrik. Toen de molen klaar was schijnt men die naam ook aan de molen te hebben gegeven. Dat is nu ruim honderd jaar geleden.

Hebt u nog leuke herinneringen overgehouden aan uw loopbaan?

Ja. Niet direct om van te gillen. Als je in je herinneringen terug gaat, dan kom je meteen op de oorlogsjaren. Zoals zo velen hadden ook wij onderduikers. Die brachten de nacht door in de molen. Boven op de stellingzolder – een dubbele zolder – hadden we slaappleatsen gemaakt. Twee jongens, één uit Groningen en één uit de buurt van Zeerijp, hebben we gehad. Ze hebben het er goed afgebracht, ondanks dat de Duitsers veelvuldig op de stelling stonden om naar vliegtuigen uit te kijken. Ze hebben echter nooit iets gemerkt. Ik moet trouwens ook zeggen dat wij erg weinig last hebben gehad van de

Duitsers. Nederlanders – je eigen landgenoten – waren, gezien mijn ervaring, veel gemener. De Nederlanders zaten ons wel dwars. De Duitse soldaten, die hier kwamen, moesten de 'Krieg' niet. Ik hield ze overigens ook wel rustig door hun meel en gort aan te bieden, dat zij dan weer verstuurden naar hun familie in Duitsland.

Zouden er volgens u meer molens in vol bedrijf moeten komen?

Door de restauraties worden steeds meer molens bedrijfswaardig. Het continu-draaien, zoals wij doen, is er nog niet bij. Dat gebeurt nog niet veel. In Oude Pekela is er onlangs weer één in bedrijf genomen voor het malen van veevoer. Wat de molen doet is ook niet belangrijk, als ze maar draaien. De toekomst lijkt me overigens wel rooskleurig. Zo is me verteld dat ook in Holland weer een korenmolen in gebruik is genomen, die meel maalt voor de warme bakkers. U ziet dat geleidelijk steeds meer molens dienst gaan doen. Het is dan ook zaak om de opleiding van jonge molenaars bij te houden. Dat is niet altijd eenvoudig. Temeer, daar iedere molen weer verschillend is als het gaat om de werking. De jonge molenaars zouden eigenlijk stage moeten lopen bij de ouderen.

Wordt u wel eens gevraagd over uw ervaringen te vertellen?

Nee, anders niet dan de mensen die hier komen. Dat is ook gemakkelijker want je kunt ze meteen ook alles laten zien.

Laat u zondermeer toe dat de molen door iemand anders wordt bediend?

Nee, niemand. Of ik moet weten dat het iemand is die goed thuis is in het molenaarsvak. Die twee jongens uit Uithuizen, Henk de Haan en Piet van Dijken, durf ik rustig de molen toevertrouwen, indien het weer goed is. Zitten er buien aan de lucht, dan ben ik ook boven om er zeker van te zijn dat er niets fout kan gaan. Met bezoek moet je ook altijd goed opletten. Er kunnen namelijk gemakkelijk ongelukken gebeuren. Ook de jongens hebben op dit terrein hun instructies. Dat hoort eigenlijk ook zo, want als er bezoek komt en ik ben er niet dan moeten zij zich kunnen redden.

Bent u een ijdele molenaar?

Dat is moeilijk om je eigen aan een oordeel te onderwerpen. Ik voel mij in ieder geval niet ijdel. Ik ben gewoon groot geworden en zo moet het blijven. Je moet je als molenaar wel aanpassen aan de tijd waarin je leeft, want anders doe je je handel schade.

Molenaar Muda voor De Jonge Hendrik in 1989
Foto: M.E. van Doornik, Westernieland

Bent u bang geweest met de laatste stormen dat er iets met de molen zou gaan gebeuren?

Nee. Helemaal niet. De molen staat zo vast dat er niets kan gebeuren. Met de laatste storm zijn er wel een paar kleppen afgewaaid, maar dat is niet erg en ook zo te herstellen.

Bent u betrokken bij de molenaarsopleidingen?

Nee. Dat kan hier ook niet. Daar is het hier te druk voor. Ik zou de mensen wel willen aanraden nog meer aandacht aan de molens te schenken. De laatste jaren zie je steeds meer dat er belangstelling wordt getoond en daar ben ik gelukkig mee.

Waar hebt u uw opleiding genoten?

Bij mijn vader. Echte opleidingen zoals nu waren er toen nog niet. Je moet echter ook zelf interesse tonen, want anders leer je het nooit. Ik heb geen diploma's. Voor wat ik nu dagelijks doe is dat ook niet noodzakelijk. Wil je werken op een grote meelfabriek dan worden wel diploma's gevraagd.

Wat is uw oordeel over een watermolen?

Een watermolen wordt niet meer gebruikt. Er zit ook lang zoveel niet in als in een pelmolen.

Een watermolen is volgens mij dan ook niet zo aantrekkelijk.

Ging het u aan het hart dat de molen in verval raakte?

Wel wat. Ik had echter het volste vertrouwen dat het wel weer goed zou komen. Ook de gemeente Baflo had er alle belang bij dat de molen bewaard bleef. *De Jonge Hendrik* is namelijk de enige molen die de gemeente nog rijk is.

Zijn er nog wensen uwerzijds?

Nee, ik ben best tevreden. De molen draait na de restauratie goed. Gelukkig wel, want hij was er ook dik aan toe. We hebben namelijk net zo lang gedraaid dat het niet meer kon. In precies negen maanden is alles daarna opgeknapt.

U wordt vriendelijk bedankt.

Maak er maar iets van.

Uit: De Ommelander Courant van 12 februari 1976.

Hoe het verder ging (Hans Wolthuis)

Ruim 25 jaar later zijn er veel dingen veranderd rond molen *De Jonge Hendrik*. Ook veel zaken gelden vandaag de dag nog steeds. Molenaars van de 'oude garde' zoals Muda zijn er helaas niet veel meer tegenwoordig. Het aantal oud-vakmolenaars waar de nieuwe generatie vrijwillige molenaars nog wat van kan leren, neemt snel af.

Muda zijn bedrijf werd in 1980 overgenomen door Theo Asselman, afkomstig van de molen in Vlaardingen. Volgens Muda was deze molenaar toch niet, zoals later bleek, uit het goede molenaars-hout gesneden. Hij vertelde wel eens dat wanneer ze aan het pellen waren, de molen er soms flink gang in zette, waarna Theo snel naar de begane grond vluchtte. Schijnbaar werd het kabaal boven in de molen hem teveel. Asselman hield het in 1982 voor gezien en begon in Zandweer een kwekerij. Het bedrijf werd voortgezet door W. Postma, werkzaam geweest op de molens in Dokkum. Muda bleef al die tijd helpen op de molen, vooral met het pellen van gerst was zijn vakkennis onmisbaar. Molenaar Postma breidde de handel in diervoeders flink uit, omdat er met het malen alleen niet zoveel te verdienen viel. Tevens wilde hij het bedrijf moderniseren, zoals het aanbrengen van een elektrische aandrijving om in tijden van windstilte nog te kunnen malen. Uitbreiden en verbouwen lukte niet

met *De Jonge Hendrik*, vandaar er werd besloten naar molen *De Ster* in Winsum te verhuizen. Het pellen was op deze molen niet (meer) mogelijk en op zich ook niet zo erg, want de vraag naar gort liep toch ook terug. Het pelwerk werd overgenomen door molenaar Reitsema in Oldehove. In 1985 werd *De Ster* in gebruik genomen voor het malen en pletten van granen, molen *De Jonge Hendrik* bleef werkeloos en met een enorme puinhoop achter. Molenaar Muda was vast niet gelukkig met deze ontwikkelingen, hij overleed een jaar later in 1986 aan een longontsteking in het ziekenhuis.

Het molenaarsbedrijf op *De Ster* richtte zich steeds meer op de handel in veevoerders, er werd een samenwerking aangegaan met van Dijk Veevoerders in Baflo met als gevolg dat het malen met de molen van minder belang werd voor de inkomsten. Toch lukte het Postma niet om de bedrijfsvoering financieel op orde te houden, in 1987 ging het bedrijf failliet. Een deel van de klantenkring werd overgenomen door de molenaars te Feerwerd en Oldehove, zo

kwam er na vele jaren een eind aan het molenaarsbedrijf dat ooit door de familie Muda was begonnen. Anno 2001 staat de molen in Den Andel er maar slecht bij, hoewel er gelukkig een grondige restauratie in voorbereiding is. De kans is echter zeer klein dat *De Jonge Hendrik* ooit nog weer beroepsmatig in bedrijf wordt genomen, want het is tegenwoordig zeer moeilijk om een molen rendabel te exploiteren. Om nog weer productief met een molen te kunnen malen moeten er forse investeringen worden gedaan m.b.t. de hygiëne en de Arbowet om maar eens wat te noemen. Dergelijke kosten verdienen zich nauwelijks nog terug. Dit en teruglopende omzetten hebben ervoor gezorgd dat sommige molenaarsbedrijven in ons land zijn gestopt of er een andere baan bij hebben moeten nemen om het hoofd boven water te houden. Een schril contrast met 25 jaar geleden, zoals in bovenstaand interview, toen de beste tijden voor de ambachtelijke molenaars nog moesten beginnen...

Molentocht door Ostfriesland op zaterdag 15 september 2001

Het zeelei- en veengebied ten noorden van de Dollard is bekend om zijn specifiek *Ostfries* karakter. De middeleeuwse kerken op de nog veel oudere terpen en de aanwezigheid van een windroos op veel molens zijn er o.a. de stille getuigen van. In dit gebied zijn de laatste jaren veel molens (door Groninger molenmakers) gerestaureerd, waarbij ook molenrestanten weer volledig herbouwd zijn. Mooie voorbeelden hiervan zien we in Hinte en Tannenhausen.

Uit het rijke aanbod van molens hebben we een dusdanig interessant programma samengesteld dat u dit als molenliefhebber eigenlijk niet mag missen. We passeren zo'n 15 molens op korte afstand en aan minstens drie ervan brengen we een bezoek.

De volgende molentypen komen we tegen: een boktjasker, een spinnenkopmolen, een kleine bovenkruier op een schuur, een poldermolentje dat met een krukas twee zuigerpompen aandrijft, een grond-

zeiler en natuurlijk de karakteristieke achtkante stellingmolen met zelfzwichting en zelfkruiging.

We vertrekken om 8 uur precies vanaf het NS-Hoofdstation te Groningen. Om ca. 8:30 uur arriveren we bij de tweede opstapplaats, het NS-station in Winschoten.

Na de tunnel onder de Ems gaan we richting Emden en passeren achtereenvolgens de molens van Leegmoor, Riepe en Wrantepott.

In Hinte brengen we een bezoek aan de molen en drinken we koffie in het bijgebouw van de molen. Tussen 1992 en 1997 is deze molen geheel nieuw opgebouwd vanaf de stenen onderbouw en ziet er weer prachtig uit. Hinte geniet ook bekendheid vanwege zijn borg. Deze borg vormt met de beide schathuizen en duiventil een harmonisch geheel.

Na de koffie komen we langs de molens van Wirdum, Upgant-Schott en Marienhafte.

In Leezdorf bezoeken we de *Bartlings Mühle*. Deze achtkante stellingmolen is Oudhollands opgehekt en de kap is bekleed met koperen platen. De maalstenen kunnen zowel met windkracht, een dieselmotor of een elektromotor aangedreven worden. In de molenaarswoning is een tentoonstelling over de levensomstandigheden van de veenarbeiders in de 19^e en 20^e eeuw. In het voormalige pakhuis gaan we de broodmaaltijd gebruiken.

Na de maaltijd rijden we naar Aurich langs de molens van Berumerfehn, Südcoldinne en Tannenhausen. Nadat we Aurich gepasseerd zijn, komen we langs de molens van Ostgrossfehn en Spetzerfehn in Bagband.

In Bagband brengen we een bezoek aan de achtkante stellingmolen met zelfzwichting en zelfkruiing. De stelling van de molen is via een loopbrug verbonden met het molenhuis.

In het tot Teestube verbouwde molenhuis kunnen we nog even in een ontspannen sfeer genieten van een kopje Oostfriesen Tee. In het naast de molen gelegen bakhuis wordt regelmatig het originele 'Bagbander Mühlenbrot' gebakken.

We proberen tegen **19:00 uur** terug te zijn bij het **NS-Hoofdstation te Groningen**.

De excursieprijs is vastgesteld op:
f 72,- per persoon.

Aanmelding

Aanmelding uitsluitend door betaling op gironummer **3866034** ten name van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens te Zuidbroek.

Op het giro- of bankformulier tevens vermelden:

- Excursie 2001
- Aantal deelnemers
- Als u in Winschoten opstapt ook vermelden: 'opstap Winschoten'

De inschrijving is in volgorde van binnenkomst en sluit zodra het maximum aantal deelnemers bereikt is.

Introducés zijn toegestaan!

Uiterste aanmeldingsdatum:	5 augustus
Annulering uiterlijk:	15 augustus

Opmerkingen:

De excursieprijs is inclusief een broodmaaltijd en koffie(thee) maar exclusief overige consumpties. Moet u zich houden aan een bepaald dieet, geef dat dan door aan de excursiecommissie.

De deelnemers krijgen in de bus een uitgebreide beschrijving met routekaartje.

In de bus **niet roken!**

Wilt u zelf zorgen voor Duits geld t.b.v. privé uitgaven!

Denkt u ook aan een geldig reisdocument!

Let op: De tocht wordt alleen aangekondigd in De *Nieuwe Zelfzwichter*. U ontvangt dus **niet** de gebruikelijke uitnodigingsbrief!

De aankondiging is eerder dan u gewend bent omdat we i.v.m. reserveringen al een aantal weken van tevoren het aantal deelnemers moeten weten. Wij verzoeken u daarom niet te lang te wachten met aanmelden.

Iedereen die zich vóór de uiterlijke aanmeldingsdatum opgegeven heeft, ontvangt een schriftelijke bevestiging.

Indien u nog vragen heeft, worden deze gaarne beantwoord door Gerard Koster (050-5032537) of Harmannus Noot (050-5342115).

Pompmolen te Wirdum
Foto: H. Noot, Haren

Heropening Groninger Molenarchief in Veele

Op vrijdagmiddag 20 april 2001 is het Groninger molenarchief heropend in Veele. Uitgenodigd waren vertegenwoordigers van de Stichting De Groninger Molen, het Gilde van Vrijwillige Molenaars, afdeling Groningen, de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, de Drentse molenstichting, moleneigenaren, molenorganisaties, instructeurs van de vrijwillige molenaars, dagelijks bestuursleden van het waterschap, diverse medewerkers van het waterschap die hebben meegeholpen met de totstandkoming van het molenarchief, de familie Bakker en andere mensen die een inbreng hebben gehad in het molenarchief.

Het Groninger molenarchief huist sinds begin 2001 in twee kantoorruimtes van het waterschap Hunze en Aa's te Veele. Deze ruimtes worden elke dinsdag gebruikt door vier vrijwilligers die begeleid worden door de archiefcommissie van de drie provinciale molenorganisaties. De commissie bestaat uit een

vertegenwoordiger van elk van die organisaties, de heer Van der Horst uit Scheemda en de vorig jaar overleden heer Bakker. Laatstgenoemde was sinds 1988 lid van de archiefcommissie; hij was vooral een vraagbaak over alle onbekende molenfoto's.

Het molenarchief is in 1988 gestart door enkele leden van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, te weten de heren Humbert, Bakker, Blaauw en Van der Horst. In de eerste jaren is er reeds veel verzameld. Ook zijn toen reeds de beschrijvingen van de Groninger molens van de heer B. van der Veen Czn gekopieerd uit het archief van de Hollandsche molen in Amsterdam.

In 1995 is het archief overgebracht naar Appingedam en zijn de werkzaamheden aan het molenarchief voortgezet in de bibliotheek van het waterschapshuis te Appingedam, met twee vrijwilligers, de heren Lucas Venema en Henk Vos, die vrijwel elke dinsdag aanwezig waren. In de periode

Molenarchief in Veele

Foto: H. Noot, Haren

1996 tot 2000 is er veel geregistreerd in computerbestanden. Het archief werd veel professioneler opgezet. Het molenarchief heeft in die periode altijd bijzonder veel medewerking gekregen van het Waterschap Eemzijlvest.

In 2000 werd de vrijwilligersgroep versterkt door Ton van Giessen en Anja Hoogduin. Door de waterschapsfusie was er in 2000 in Appingedam geen ruimte meer voor het molenarchief. Eind 1999 werd het archief ingepakt en naar Wedde verhuisd. In het nieuwe waterschapshuis te Veendam was helaas geen ruimte. Doordat een kantoorpand in Veele grotendeels vrij kwam, was het mogelijk dat het molenarchief daar te vestigen. Eind 2000 werd het archief in verhuisdozen gepakt en tijdelijk opgeslagen. Begin 2001 kon worden begonnen met de inrichting van het molenarchief. Intussen is alles uitgepakt en heeft al het archiefmateriaal een plaatsje gekregen. Het molenarchief is in 2000 aanzienlijk uitgebreid met de omvangrijke verzameling van wijlen de heer W.O. Bakker.

Op het archief is ook de internetwebsite www.groningermolens.nl te bekijken. Alle molen-eigenaren en vrijwillige molenaars zijn onlangs aangeschreven om deelnemer te worden aan de website. Het is de bedoeling dat de gehele Groninger molenwereld een plaatsje krijgt op de website.

Voor de officiële opening vertelde archiefcoördinator Henk Vos wat er zoal te zien is in het molenarchief en hoe het molenarchief werkt. De gegevens van vele molenverzamelaars zoals foto's, Ansichtkaarten, krantenartikelen, molenboeken, bestekken

en archieven van enkele molenorganisaties zijn gesorteerd, geregistreerd en gearhiveerd. Het molenarchief bevat inmiddels veel meer informatie dan alleen van Groninger molens. Er is informatie van molens uit heel Nederland en de omliggende landen te zien.

De officiële heropening vond plaats door mevrouw Harmsma, dagelijks bestuurslid van het Waterschap Hunze en Aa's, samen met mevrouw Bakker.

Mevrouw Harmsma sprak waardering uit voor het werk van de vrijwilligers. Het waterschap heeft vroeger zelf veel molens in beheer gehad en daarom verstrekke het bestuur nu een cheque van f 1000,00 voor de archiefwerkzaamheden over de poldermolens in het molenarchief.

Na de opening werd het Groninger molenarchief door de aanwezigen bezichtigd. Er was bij de aanwezigen veel waardering voor de omvang en de professionele opzet van het archief.

Op zaterdag 21 april van 11:00 tot 16:00 uur was er een open dag in het Groninger molenarchief.

Iedereen kon bekijken wat er van de huidige of verdwenen molen in of nabij zijn woonplaats bekend is. Van deze gelegenheid hebben diverse mensen gebruik gemaakt. Ook hebben op deze dag enkele verzamelaars delen van hun verzameling bij het molenarchief ondergebracht.

Het Groninger molenarchief is elke dinsdag voor het publiek geopend.

Voor informatie en voor het maken van een afspraak kunt u bellen met 0597-532944.

Groninger molenarchief

Molen nieuws

(De nummering tussen () verwijst naar de nummering in het Groninger Molenboek – 2de druk, welke is uitgegeven in 1981)

Helaas bereikte de redactie weinig nieuws over de Groninger molens.

We roepen u op de u bekende wetenswaardigheden door te geven aan de redactie.

Bombay, na de restauratie
Foto: H. Noot, Haren

Poldermolen De Kloostermolen (68), Garrelsweer.

De molen wordt geheel aan z'n lot overgelaten. Door de gaten in de veldmuren is de molen vrij toegankelijk, wat hem tot domein van de plaatselijke jeugd heeft gemaakt. Vroeg of laat zullen onverlaten er een vuurtje gaan stoken en dan is het definitief gedaan met deze eens zo prachtige watermolen met z'n dubbele veldkruisen. De foto's tonen de gaten in de muren.

Romp van de schepradpoldermolen Bombay, Doezum

De molen is onlangs overgegaan in andere handen. De romp is schitterend (nou ja) gerestaureerd.

Korenmolen Hollands Welvaart (64), Mensingeweer

Woensdag 23 mei zijn gerestaureerde kap weer teruggekregen. In een later stadium zullen de roeden weer worden gestoken. Een nieuwe stelling is al aangebracht. Om zijn naam eer aan te laten doen, krijgt de molen helemaal een facelift die in totaal ongeveer 250.000 gulden zal kosten. Naar verwachting is het werk rond 1 juli voltooid.

Nieuwe plaats tjasker – blikvanger publiek

De tjasker die in 1992 in Midwolda was geplaatst, stond de laatste jaren in een omgeving die steeds slechter werd. Hoge bomen langs de Hora Siccaweg, struiken en bosschages van het nabijgelegen Midwolderbos en *last but not least* de verhoging van de waterstand, maakte draaien van dit pittige molentje onmogelijk. De Molenstichting Oldambt in Scheemda, aan wie de supervisie van de molen is overgelaten, zocht daarom naar een beter geschikt plaats. Deze plaats werd gevonden op een terrein in de directe nabijheid van de poldermolen De Dellen te Nieuw-Scheemda.

Over de historische onwaarschijnlijkheid dat twee sterk verschillende types poldermolens zo dicht bij elkaar staan, is het bestuur heengegapt. Immers de molen De Dellen, bijna wekelijks een aantal uren in werking, is inmiddels een bekende toeristische trekpleister geworden. De vrijwillige molenaars van deze grote molen kunnen nu gemakkelijk ook de kleine molen in werking stel-

len. Het draaien van beide molens tegelijk zal zeker aan de smaak van de toeristen tegemoet komen.

Dit voorjaar begon men met graafwerkzaamheden en het molenmakersbedrijf Molema uit Heiligerlee zette de tjasker eind mei 2001 op zijn nieuwe plaats. Vrijdagmiddag 1 juni vond er een klein feestje plaats om te vieren dat de overplaatsing geslaagd was en vanwege het feit dat grote buurman, poldermolen De Dellen, 15 jaar geleden naar zijn huidige plaats werd verzet.

Enige tientallen genodigden waren bijeengekomen in de schuur van de naast de molen gelegen boerderij en een accordeonist zorgde voor een feestelijke noot op deze koude en winderige voorjaarsdag. Voorzitter mr. B. Buining van de molenstichting heette een ieder welkom en gaf vervolgens het woord aan de wethouder van Scheemda, mev. Ida Verkerk. Ze verwoordde de blijdschap van de gemeente dat deze 'parel', de enige tjasker van de provincie, nu weer kan draaien en werken langs het Termunterzijldiep. Als onderbemaling stonden er vroeger veel van dit soort molentjes in de veengebieden en dit exemplaar

Groningens enige tjasker verhuisd van Midwolda naar Nieuw-Scheemda

Foto: C.E. van der Horst, Scheemda

**VERSTOPPING ?
ALARMTELEFOON
050 - 5421890
24 UURS - DIENST**

- Rioolontstoppen
- Aanleg en reparatie
- T.V.-inspectie
- Gevelreiniging
- Impregneringen

PETER KUIL
REINIGINGS SERVICE

Noorddijkerweg 13
9734 AS Groningen

Tel. (050) 542 18 90
Fax (050) 542 37 78

Onderlinge Brandwaarborg Maatschappij

speciaal voor molenaars

SINDS 1873 SPECIALIST IN HET VERZEKEREN VAN WINDMOLENS

Hoofdkantoor Deventer: Singel 19 - Postbus 448 - 7400 AK Deventer
Telefoon (0570) 61 23 53

BAKKER *de Rappe Schoenlapper*

Fa. DOORNBOS

A-Kerkhof 33
9712 BC Groningen
Telefoon: (050) 312 08 07

FIRMA EKKELKAMP

De speciaalaak voor: Volkorenmeel

*Hondensport, Vogelzaden,
Paardenvoeders, Vogels
Aquariumbenodigdheden,
Hengelsportartikelen
en alles voor Uw huisdieren*

Rijksstraatweg 135
☎ (050) 535 02 15
Haren (Gr)

Schoonmaakbedrijf Zeeman

*Voor complete
schoonmaakservice
o.a. kantoren etc.*

**glazenwasserij
gevelreiniging
impregneren (muren)
tapijtreiniging
kunststof reinigen
enz.**

**Telefoon
050-3061279
Fax
050-3061836**

de Stelling 5, 9774 RB Adorp

Evenementenhal Op Roakeldais

voor o.a.:

- ✓ Personeelsfeesten
- ✓ Reünies
- ✓ Sportactiviteiten
- ✓ Beurzen
- ✓ Concerten

Wij hebben u te bieden:

- ✓ Een multifunctionele hal met een oppervlakte tot 1850 m².
- ✓ Ruime parkeergelegenheid.
- ✓ Centrale ligging in Noord Groningen.
- ✓ Geheel verzorgde dag/avondprogramma's

Oostervalge 52a – Postbus 40, 9989 ZG Warffum
tel. (0595) 42 24 96 / fax (0595) 42 32 92
admin@oproakeldaishal.nl

Wij hebben
een grote collectie
geboortecadeaus, zoals:

*kindercouverts,
rammelaars,
spaarpotten,
servetbanden,
papepels en
geboortebekers
in zilver en pleet.*

GRAVEREN IS GRATIS!

JUWELIER **REPKO**

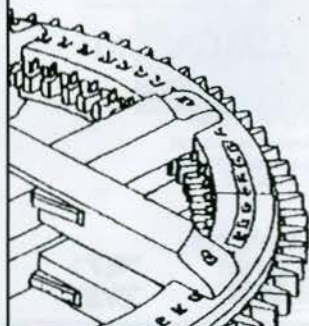
Herestraat 4
Groningen
tel. (050) 312 91 31

Molenmakersbedrijf
Molema
V.O.F.

Provincialeweg 4, 9677 TW Heiligerlee

telefoon (0597) 59 16 60
telefax (0597) 59 11 76
mobiel 06 53 22 48 91

Mulder Pot - Kropswolde

KORENMOLEN **De Hoop**

Woldweg 70, Kropswolde.

Voor de zelfbakkers(sters):

- volkorenmeel
- tarwemeel
- viergranenmeel
- pannenkoekmeel
- boekweitmeel

Openingstijden:

woe. t/m vrij. 14.00-17.00 uur
zat. 10.00-12.00 en 14.00-17.00 uur

Molenaar J.J. Pot
Telefoon (0598) 39 49 53

Naar windmolen

Joerwert

Te Feerwerd voor:

- ✓ tarwemeel
- ✓ tarwebloem
- ✓ rijst
- ✓ gort
- ✓ pannenkoekmeel
- ✓ gemengd graan
- ✓ en andere molenproducten
- ✓ (ook voor zelfbakkers/sters)

Donderdag, vrijdag en zaterdag geopend van
13.30 - 17.30 uur

Molenaar Rolf Wassens

☎ (0594) 62 15 45 / 62 19 45

JAN VOS

Rietdekkersbedrijf

**Al meer dan 25 jaar
vakmanschap**

⌘ Boerderijen

⌘ Villa's

⌘ Recreatiebungalows

⌘ **Molens**

⌘ Bungalows

Ook voor reparatie en onderhoud

tel./fax (050) 406 20 39

Oude Boerenweg 11 - Glimmen

DE KAMERSPECIALIST

**HUUR
VERHUUR
ADVIEZEN
BEMIDDELING**

**Beheer van Huizen, Kantoren
en Bedrijfspannen.
Gespecialiseerd in Kamerverhuur.**

Eendrachtskade N.Z. 25

9718 BB Groningen

☎ (050) 313 34 16

Geopend : 10-12 en 13-17.30 uur

**Het Veenkoloniaal Museum in Veendam . .
het meest verrassende museum van de regio !**

U ontmoet er de turfstecker, neemt plaats in de roef van een binnenschip, staat oog in oog met een zeeman en kunt zelfs een echte scheepsjager tegen het lijf lopen. Voordat u het weet neemt u samen met hem plaats in een oergezellig, ouderwets café.

**Het Veenkoloniaal Museum is dé plaats voor een succesvolle
start van uw familiereünie of personeelsuitje.**

Op uw verzoek verzorgen wij dagvullende arrangementen.

Het Veenkoloniaal Museum is bovendien de uitgever van de Veenkoloniale Volksalmanak. Al vanaf f 35,- ploft deze jaarlijks op uw deurmat. Bovendien ontvangt u voor dit bedrag twee keer het magazine 'Omzien naar het Museum' met daarin opgenomen de museumkalender, en heeft u het hele jaar, samen met uw partner, vrij toegang tot het museum.

Voor meer informatie: 0598 616393

VEENKOLONIAAL MUSEUM

Winkler Prinsstraat 5 - 9641 AD Veendam

tel 0598 616393 - fax 0598 616590

e-mail: veenkol@veenkoloniaalmuseum.nl

www.veenkoloniaalmuseum.nl

houdt de herinnering daaraan levendig. Volgens de wethouder mag dit nog jaren zo blijven!

De kleine molen, versierd met vlaggetjes, werd vervolgens in werking gesteld en draaide op de harde wind alsof hij de verloren tijd wilde inha-

len ... Het geheel werd extra levendig omdat de grote molen, ook versierd met vlaggen, in werking was gezet door de vrijwillige molenaars Lemminga (85 jr) en Gert Ypma. Op de stevige bries kon *De Dellen* gemakkelijk z'n twee vijzels in wer-

king stellen.

De molenstichting heeft met haar vier molens (twee poldermolens, één korenmolen en nu deze tjasker) een belangrijk stuk historie onder haar hoede.

Proficiat!

Ander molennieuws

Nieuw gezicht in bestuur Molenstichting Hunsingo e.O.

Er hebben zich dit voorjaar verschuivingen voorgedaan in het bestuur van de Molenstichting Hunsingo en Omstreken. Het bestuur is samengesteld uit vertegenwoordiging onder meer van een aantal gemeenten en het waterschap Noorderzijlvest. Van waterschapszijde is de loco-dijkgraaf, de heer ir. Joh.P. Lindenbergh uit Wehe-Den Hoorn aangewezen als bestuurslid van de molenstichting Hunsingo. De huidige voorzitter van de stichting, de heer J. Venhuizen, zelf oud-bestuurder van het waterschap, trad na vijftien jaar voorzitter te zijn geweest af vanwege zijn leeftijd. In zijn plaats is de heer Lindenbergh benoemd.

Daarmee is er weer een nauwe band gecreëerd met het waterschap. Overigens is er een nieuw dagelijks bestuur aangewezen. Naast de heer Lindenbergh als voorzitter maken de heren J.A.L. Trouw als secretaris, T. Kalk als penningmeester en de heer ing. M.P.A. Vermeeren als vicevoorzitter deel uit van dat dagelijks bestuur.

Vanwege hun leeftijd traden ook af mevrouw P.T. Siertsema-Smid en de heer E.W. Bouwman. Het is spijtig dat het enige vrouwelijke lid in ons bestuur vertrekt. Vermeldenswaard is zeker ook het feit dat de heer Bouwman 30 jaar in ons bestuur heeft gezeten. Hij is één van de oprichters van de molenstichting en kan genoemd worden naast de andere bestuurders van het eerste

uur, te weten R.J. Clevering, B. Jongsma en ir. J.C. Hoornenborg. In de ontstane vacatures zal spoedig worden voorzien.

Lemminga 60 jaar getrouwd

Op 12 mei waren de heer en mevrouw Lemminga 60 jaar getrouwd. De poldermolen *De Dellen* stond die dag uiteraard in de vreugd. Omdat de Nationale Molendag bijna nergens doorging, kwamen veel vrijwillige molenaars en bestuursleden van Molenstichting Oldambt de Lemminga's feliciteren.

Elke maandagavond is er volop activiteit bij de poldermolen. Per 1 juni staat er ook de paaltjasker bij *De Dellen* (zie elders in deze rubriek). Er moeten dus ook nog een paar zeiltjes meer voor de wieken worden gelegd. Meestal zijn er echter op maandagavond wel vrijwillige molenaars op bezoek die dat graag even willen doen.

Biotoopnormen Winschoten

In de raadsvergadering van 30 mei 2001 zal aan de gemeenteraad een nota ter vaststelling worden aangeboden, waarin – vooruitlopend op een nog te ontwikkelen molenbeleidsplan – de maximale hoogte van de bebouwing en nieuwe boomplanting in een cirkel met een straal van 240 meter rond elk van de drie molens worden aangegeven. De maximale hoogte is gelijk aan de stellinghoogte van respectievelijk 10 meter, 12 meter en 10,20 meter van de molens *Edens*, *Dijkstra* en *Berg*. Waar de cirkels elkaar overlappen

geldt de laagste waarde. In uitzonderingsgevallen is onder bepaalde voorwaarden afwijking mogelijk. De normen zullen bij de eerstvolgende herziening in de betreffende bestemmingsplannen worden opgenomen. De Vereniging De Hollandsche Molen, de molenorganisaties in de provincie en de plaatselijke molenaars waren bij de voorbereiding betrokken.

Internetsite

www.groningermolens.nl

Onze molenwebsite wordt uitgebreid. Alle moleneigenaren en (vrijwillige) molenaars hebben onlangs een verzoek gekregen om hun informatie gratis op de molenwebsite te plaatsen. Er hebben al diverse mensen gereageerd; wie nog niet heeft gereageerd, kan dit natuurlijk nog doen. Molennieuws is altijd van harte welkom. Momenteel wordt er gewerkt aan de plaatsing van de gegevens op de website.

Ook de verzamelaars kunnen hun informatie kwijt op de website. Als u al een vraag of een aanbod heeft voor andere verzamelaars of als u nog nadere informatie wilt, kunt u e-mailen naar:

lvenema@groningermolens.nl

De vragen en aanbiedingen blijven drie maanden op de website staan. Als iemand een leuk molenverhaal heeft kan hij dit verhaal ook kwijt op de website.

Binnenkort zal er een actie worden gestart om bedrijven die voor de moleneigenaren werken te interesseren voor de molenwebsite.

Molendagen en MKZ-problemen

De Nationale Molendag is dit jaar voor veel molens geen echte molen-dag geweest. De Vereniging De Hollandsche Molen had het advies gegeven ter plaatse te beoordelen of er wel of niet gedraaid kon worden. Aangeraden werd om nevenactiviteiten niet te organiseren. Door het risico van het uitbreken van monden klauwzeer is er door de gezamenlijke provinciale molenorganisaties in Groningen aan de moleneigenaren en vrijwillig molenaars het advies gegeven niet met de molen te gaan draaien. Alleen in stedelijke gebieden hebben op 12 mei enkele molens gedraaid maar er zijn maar weinig bezoekers geweest.

De inwoners van onze provincie en de toeristen hebben tijdens het Groninger Molenweekend op 9 en 10 juni de gelegenheid vele Groninger molens te bezoeken. Er hebben zich al 40 molenaars opgegeven om een of beide dagen te gaan draaien. Op zaterdag 22 september wordt dit jaar de vervangende Nationale fietsdag gehouden. Het zou natuurlijk prachtig zijn als ook de Groninger molens die dag zouden draaien.

Nieuwe folders voor de Groninger molens

De brochure *Alle molens in Groningen* is de afgelopen jaren aan erg veel mensen verstrekt. De folder wordt ook erg gewaardeerd. Alle Groninger molens zijn in klein formaat in deze folder opgenomen. De film waar de folder van wordt gedrukt is inmiddels versleten. De PR-commissie van de Groninger molenorganisaties werkt nu aan de voorbereiding van nieuwe folders in het Nederlands, Duits en Engels. De folder krijgt een handzamer formaat, om in een jaszak te stoppen. Om de folder te bekostigen is extern geld nodig. Overheden en fondsen zullen worden benaderd voor een bijdrage. Verwacht wordt dat de nieuwe folder begin 2002 gereed is.

Ondeskundig voegwerk

Vanaf de jaren zeventig zijn honderden molens gerestaureerd. In de weekeinden zien we dankzij de inzet van vrijwillige molenaars steeds meer molens daadwerkelijk draaien. Sommige vrijwilligers beperken zich tot het draaien en malen, anderen gaan verder en verrichten in hun kostbare vrije tijd ook allerlei onderhoudsklusjes aan de molens. Meestal kunnen dit soort werkzaamheden geen kwaad, maar soms trekken de tenen je krom. Zeker, alle klusjes worden natuurlijk te goeder trouw uitgevoerd, maar bij bepaalde werkzaamheden is het beter om er vooraf deskundigen bij te halen. Niet alleen vrijwillige molenaars maken *fouten* bij herstelwerkzaamheden; soms zie je zelfs 'beroeps' volledig in de fout gaan. Zo bezat de molen waar ik zelf af en toe als vrijwilliger actief ben van origine scheve steunberen van gemetselde Friese geeltjes. Bij de restauratie werd het muurwerk van de poldermolen opnieuw opgemetseld en de steunberen rechtop opgetrokken. Bovendien is de voeg breder

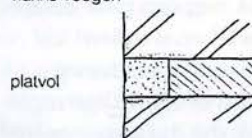
dan de oude voeg. Het uiterlijk van de molen is door deze ingreep voor de kenners (on)behoorlijk veranderd.

Vaak wordt voor de brede voeg als excuus aangevoerd dat men de voeg niet dunner dan één centimeter kan maken. Zeker, met moderne metselspecie in moderne mengverhoudingen is dit inderdaad niet mogelijk, maar met metselmortel bestaande uit één deel portlandcement, zes delen metselkalk of drie delen schelpkalk en negen à tien delen fijn metselzand moet dit zeker lukken. De voegen mogen dus niet te grof zijn en moeten een witte of gebroken witte kleur hebben. Helaas zien we nog al eens de slijptol gebruiken om even een stukje metselwerk te herstellen, zonder dat men zich realiseert de boel grondig te vernielen. Ondeskundig voegwerk kan het aanzien van een molen voorgoed bederven. Ga daarom niet direct zelf aan de slag en adviseer de eigenaar van de molen om niet zo maar het eerste het beste klussenbedrijf in te schakelen. Muurwerk verdient vak-

manschap, niet alleen voor het behoud van het karakter, maar ook om vochtdoorslag te voorkomen.

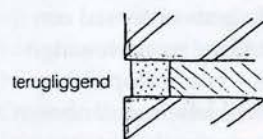
Voegwerk is niet zo maar voegwerk. Een goede voeger is een ambachtsman. Helaas heeft men in het moderne bouwbedrijf bijna geen tijd meer voor een opgelegde bolle, geknipte of gesneden voeg. Veel ervaring is verdwenen. De onderstaande illustratie laat zien dat er heel wat meer variaties zijn dan het huidige brede recht toe, recht aan werk.

vlakke voegen

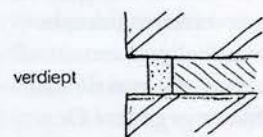

platvol

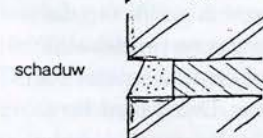
diverse afwerkingen (borstelen, kammen, tamponeren, schuren, strijken)

terugliggend

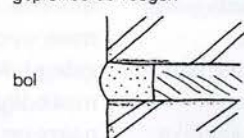

verdiept

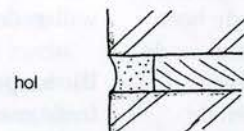

schaduw

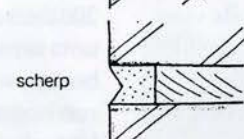
geprofileerde voegen

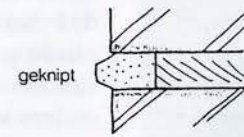
bol

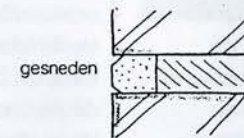
hol

scherp

geknipt

gesneden

Voegtypen

Gildenieuws

Examens

Op 9 mei hebben J. Sterenberg, K.L. Heun en L. Peihak op poldermolen *Goliath* het examen voor vrijwillig molenaar met goed gevolg afgelegd. G. van Spronsen bereikte op 21 mei op korenmolen *De Onderneming* hetzelfde mooie resultaat. Het afdelingsbestuur feliciteert de geslaagden van harte!

Secretariaatsadres

Secretaris Koen van Biesen verhuist zo vaak dat het haast niet bij te houden is. Nogal wat leden van het afdelingsbestuur komen met allerlei petten op regelmatig op het Molenbureau en daar was al een postvak voor zaken die naar het afdelingsbestuur moeten. Stuur daarom in het vervolg post aan het

afdelingsbestuur Groningen van het Gilde van Vrijwillige Molenaars naar:

Aweg 5c, 9718 CS Groningen

Boekennieuws

Molens in het Emsland, Groningen en Drenthe (M. Bennink)

Meppen 2001, ISBN 3-930365-10-3; prijs f 8,80 (€ 4,00)

Afgelopen voorjaar verscheen met subsidie van de Eems-Dollard-Regio een toeristisch gidsje met de titel *Molens in Emsland, Groningen en Drenthe*. Het gidsje werd uitgegeven door Landkreis Emsland in samenwerking met de provincies Groningen en Drenthe, de Stichting De Groninger Molen, het Recreatieschap Drenthe en de Molenstichting Drenthe. De tekst werd in het Duits geschreven door Maike Bennink, voor de Nederlandse vertaling zorgde Martine Mulder.

Het gidsje is een zogeheten omkeerbeekje geworden: twee keer dezelfde inhoud, in twee talen en gespiegeld aan elkaar. Aan Duitse zijde zien we een afbeelding van de molen van Hüven en een pentekening van een rosmolen. Op de Nederlandse zijde is de molen van Bourtange en de

waterrad molen van Bruneforth afgebeeld. Helaas zijn beide gespiegeld op het kft weergegeven! Bij een waterradmolen valt dit niet zo op, maar als molenkenner is het uiterst irritant om weer eens een toeristische boekje in handen te krijgen met verkeerd om afgedrukte molens. Alleen de molen van Papenburg mag zich een echte tegendraadse molen noemen. Hij draait inderdaad met de klok mee (gezien vanaf de voorzijde!). Een misser dus. Eveneens jammer is, dat de Nederlandse vertaling vol met germanismen zit. Een valkuil waar je als vertaler helaas maar al te gauw in tuimelt. 'Zestiger en zeventiger jaren' kunnen we nog vergeven omdat bijna heel Nederland deze uitdrukking gebruikt in plaats van het juiste 'jaren zestig en jaren zeventig', maar wat te denken van: buitensanering (restauratie van de buitenzijde), vier zeilwieken, tweemaal opzicht, zeldzaamheidswaarde en andere Hiawatha-taal. De keuze van de titel kan ons even-

min bekoren. De vlag dekt de lading niet. Bij zo'n titel ga je ervan uit dat alle molens in het gebied beschreven worden terwijl hier slechts een willekeurige selectie is gemaakt. Er worden slechts zes Groninger Molens beschreven, allen gelegen in Oost-Groningen. De molen van Kropswolde had als een van de laatste regelmatig werkende molens zeker niet mogen ontbreken. Jammer, want het is een keurig verzorgd routegidsje en zeker de moeite waard voor wie eens op molenpad wil gaan.

Slopers stuitten op fundamenteën van een olie- en pelmolen aan het Boterdiep

Tijdens de afbraak van een woningcomplex aan de Soendastraat stuitten slopers van het aannemingsbedrijf Rottinghuis tijdens graafwerkzaamheden op de fundamenteën van de in 1770 gebouwde en in 1917 gesloopte olie- en pelmolen *De Steenbok*. Deze molen werd ook wel *Halfwegsmolen* genoemd omdat hij halverwege Groningen en Noorderhoogebrug stond. Rottinghuis heeft onmiddellijk stadsarcheoloog Gert Kortekaas ingelicht die met hulp van leden van de ARC van de Rijksuniversiteit Groningen tot uitvoeriger graafwerk is overgegaan en een begin heeft gemaakt met het in kaart brengen van de molenrestanten.

Tijdens het onderzoek bleek dat de molen zo'n 20 tot 25 centimeter uit het lood heeft gestaan. Dat dit de reden is geweest om tot afbraak over te gaan is niet met zekerheid te zeggen, maar hoogstwaarschijnlijk is het in die tijd om diverse uiteenlopende redenen ook niet meer rendabel geweest om de gecombineerde functie van olie- en pelmolen in bedrijf te houden.

Het moet vroeger een prachtig schouwspel zijn geweest wanneer men vanuit de stad Groningen in noordelijke richting naar Noorderhoogebrug wandelde, waarbij je de molen niet over het hoofd kon zien. Van overige bebouwing was toen nog geen

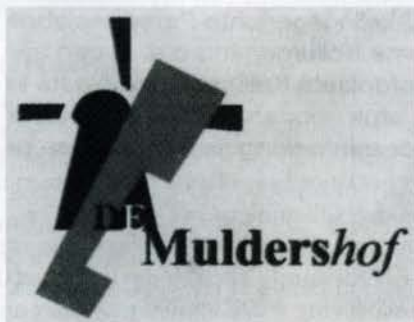

De Steenbok/Halfwegsmolen
Ansichtkaart uit de collectie van H. Noot, Haren

sprake, dus het gehele complex inclusief het molenaarshuis met bijgebouwen stond frank en vrij in het open veld en was verzekerd van een vrije windtoevoer. Het was een zeer forse ronde stenen stellingmolen, waarbij het opviel dat de hoge stelling ondersteund werd met verticale stellingschoren. Verder is op verschillende in de handel gebrachte ansichtkaarten en op een ets te zien dat de molen was voorzien van een groot aantal vierkante vensters, i.p.v. de gebruikelijke boogvormige vensters bij stenen molens. Het voor de provincie Groningen kenmerkende wieksysteem zelfzwichting had ook al vroeg na de invoering ervan in Nederland in 1891 op deze molen toepassing gevonden.

Tijdens de toenmalige bouw van de nieuwbouwwoningen in de Soendastraat is, er volgens rustend molenmaker J.D. Medendorp uit Zuidlaren, nog enige tijd een restant van de muur van de molen blijven staan. Toen hij in de jaren '40 van de vorige eeuw naar de ambachtsschool in de stad Groningen ging, wandelde hij er regelmatig langs. Dit wordt door stadsarcheoloog Kortekaas en z'n medewerkers weersproken, volgens hen is dit reeds vele jaren eerder gebeurd. Na de afbraak van de molen is alleen de molenaarswoning en de schuur blijven staan tot ongeveer 1930, waarna ook dit stukje historie definitief tot het verleden behoorde.

Projectontwikkelaar Rottinghuis gaat op de plek van de molen stadsvilla's, appartementen en penthouses bouwen in alle soorten en maten. Het enige dat dan nog aan de molen zal herinneren, is de naam van de woonwijk: 'De Muldershof'.

Gewelf

Op een ets, afgedrukt in het boek *Album van oud Groningen* van A.T. Schuitema-Meijer (uitgegeven in 1976 door H.D. Tjeenk Willink en Bouman's boekhuis) is een klein bruggetje te zien. Tussen dit bruggetje en de molen was een gewelf gemetseld dat doorliep tot aan de molen. Platbodems konden vanaf het Boterdiep onder het bruggetje door het gewelf binnenvaren waarna ze nog een aantal meters in de molen konden komen om op die

manier onderdak gerst en oliehoudende zaden droog te kunnen lossen en om het verwerkte product, zoals olie, lijnkoeken en gort te kunnen inladen. Van deze inlaat, die was gedempt met grote brokken tras, zijn de restanten blootgelegd, wat op bijgaande foto duidelijk is te zien. De overgebleven restanten zijn 5,20 meter lang en 3,75 meter breed. Mogelijk is de inlaat langer geweest. De diameter van de molen bedroeg van buitenkant tot buitenkant 12,30 meter en de muren waren aan de onderzijde 85 centimeter dik. De gehele fundering liep naar het oosten toe schuin af, de scheefstand bedroeg zoals gezegd 20 à 25 cm. Als u goed kijkt, ziet u op bijgaande ansichtkaart dat de molen inderdaad enigszins scheef staat.

Oliekelder

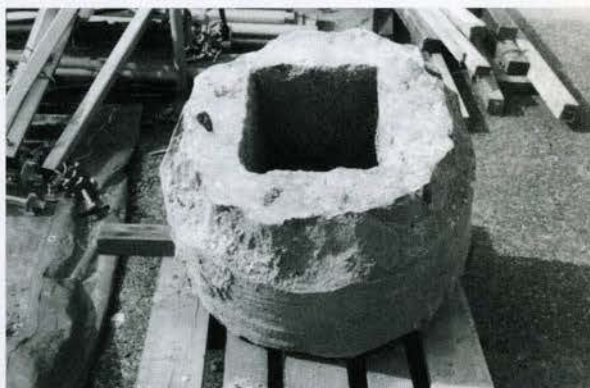
Het is opmerkelijk dat bij de opgravingen geen complete oliekers zijn teruggevonden. Vanwege het feit dat er grote brokken tras zijn aangetroffen in de stort tussen de muren van de overkoepelende inlaat, wordt aangenomen dat dit de restanten zijn van de olieker(s). In zo'n zwaar uitgevoerde gemetselde kelder, die wel zo'n 16.000 tot 20.000 liter olie kon bevatten, werd de geslagen olie bewaard zodat de fijne vaste bestanddelen konden uitzakken waardoor het sediment (bezinsel) op de bodem van de kelder bleef liggen. Als de kelder vol was, werd het bovenste zuivere gedeelte er met houten zwengelpompen uitgepompt en bleef er zo'n 10 cm onzuivere olie achter, het zogenaamde 'restproduct'. Dit werd voor andere doeleinden gebruikt. Zo'n kelder werd gemetseld van bakstenen met een mengsel van tras en beendermeel. (Tras is metselspecie uit tot poeder gemalen tufsteen, een poreus vulkanisch gesteente.) De binnenzijde werd betegeld met geglazuurde plavuizen. Op deze manier verkreeg men een waterdichte olieker waarin grondwater geen kans kreeg binnen te dringen en de olie te verontreinigen. De combinatie van tras en beendermeel zorgde tevens voor een enorme hardheid. Dit is er de oorzaak van dat bij de sloop van een oliemolen het doorgaans een heidens karwei was om zo'n olieker te slopen. In sommige gevallen liet men de kelder dan ook zitten, zoals bijvoorbeeld bij de oliemolen van Nietap. Op de plaats van deze oliemolen is een café gebouwd dat tot op de dag van vandaag dankbaar gebruik maakt van de koele kelders.

Fundering slagbank

Over de gehele lengte in het midden van de molen is een houten raamwerk aangetroffen dat hoogstwaarschijnlijk diende als fundering voor de slagbank.

Fundamenten olie- en pelmolen De Steenbok (maart 2001). Linksonder: restanten van gewelf
Ansichtkaart uit de collectie van H. Noot, Haren

Opgegraven steen, afkomstig van fundering van De Steenbok
Ansichtkaart uit de collectie van H. Noot, Haren

Onder ieder uiteinde van het raamwerk, tegen de binnenzijde van de muren, was een eikenhouten heipaal van forse afmetingen geslagen waar het raamwerk op rustte. Het raamwerk was verdeeld in een aantal vakken. Om en om waren er in de vakken 36 heipaaltjes geslagen. Zo'n zware fundering was ook wel nodig, want de slagbank had afmetingen van wel 3 bij 0,60 bij 0,60 meter. De heien die daar op neerkwamen konden een enorme druk ontwikkelen die vaak meer bedroeg dan 350 atmosfeer of 350 kilogram per vierkante centimeter (kg/cm²).

Kollergang?

Bij de opgravingen is ook een ronde granieten steen aangetroffen met in het midden een vierkant gat. Gezien de afmetingen is het moeilijk voor te stellen dat men met een kollersteen te doen heeft, maar wat is het dan wel? De breedte bedraagt 58 en de diameter 73 centimeter. De omtrek van het loopvlak meet 2,30 meter. In het midden zit een vierkant gat van

29 bij 29 centimeter. Weliswaar zijn er kleine kollersteentjes voor een specerijenmaalterij bekend, (*De Wachter*, Zuidlaren) maar hiervan zijn de afmetingen beduidend kleiner. Opvallend is dat de hoeken van de steen er rondom zijn afgeslagen (zie foto). De steen ligt opgeslagen bij projectontwikkelaar Rottinghuis aan het Eemskanaal NZ nr. 30/2, alwaar belangstellenden hem vanaf de weg door het hek kunnen zien liggen.

Laatste molenaar

Door Bea Havinga, medewerkster van Gert Kortekaas, werd ik op het spoor gezet van een dochter van de laatste molenaar, mevrouw Jannie Kamps. Zij woont aan het Damsterdiep in de stad Groningen, waar ik haar een bezoek heb gebracht. Omdat zij de jongste is van zeven kinderen, kan zij zich vrijwel niets herinneren uit de tijd van de molen. Ik mocht van haar een portret van haar ouders fotograferen en een schilderij van de molen dat is gemaakt naar een Ansichtkaart. Dit schilderij is vrijwel identiek aan de hierbij afgedrukte Ansichtkaart uit mijn eigen collectie, hoewel het perspectief van de foto een iets grotere afstand suggereert.

Met dank aan stadsarcheoloog Gert Kortekaas en zijn medewerkster Bea Havinga van de Dienst RO/EZ gemeente Groningen, SBW/BMW afd. Monumenten (Gedempte Zuiderdiep 98, 9701 JB Groningen, tel. 050-3600703). Verder dank aan oliemulder J. Doornbos van koren- en oliemolen *Woldzigt* te Roderwolde en aan J.S. Bakker uit Moerkapelle, redacteur van het tijdschrift *Molenwereld*.

Voor meer informatie over oliemolens verwijs ik naar het door Frans Rutten geschreven themanummer *Oliemolens in Groningen en Drenthe* van het tijdschrift *Molinologie* van TIMS – Nederland/Vlaanderen (nr. 13, 2000). Een beschrijving van dit themanummer en de bestelwijze kunt u vinden in *De Nieuwe Zelfzwichter* 2000/4 (rubriek Boekennieuws, pagina 23).

Jubileum van het molenbruidspaar Dijk

Op zaterdag 26 mei 2001 vierden Bernard Dijk en Riek Dijk-Rienks het feit dat ze 50 jaar getrouwd waren en bovendien dat ze beiden 50 jaar molenaar op poldermolen *Eolus* te Fransum zijn geweest. Al vroeg in de ochtend werd de molen in de vreugd gezet door collega Piet van Tongeren. Ook molen *De Onderneming*, waarop de heer Dijk al tientallen jaren (28 jaar, red.) instructeur is, stond in de vreugd. Aan de bijzondere gebeurtenis werd aandacht besteed in een uitzending van Radio Noord. Op de druk bezochte receptie in Aduarderzijl waren familie, collega-molenaars en oud-cursisten uit het hele land gekomen om het jubilerende echtpaar te feliciteren. Tijdens het besloten feestdiner hield Ina Martens de volgende toespraak.

50 jaar getrouwd en 50 jaar watermulder!

Het komt vaker voor dat een echtpaar 50 jaar getrouwd is, maar dat zij tegelijkertijd ook 50 jaar één en hetzelfde beroep uitoefenen, is een unicum.

Bernard Dijk werd 76 jaar geleden geboren te Leens en Riek Rienks kwam 75 jaar geleden in Tuindorp/Haren ter wereld. Ze ontmoetten elkaar op de jeugdvereniging. Bernard werkte bij diverse boeren en smeden in de provincie. In Bedum zelfs op de fietsenfabriek, maar dat werken binnen beviel hem helemaal niet, hij was toen al een echte buitenman! Na de ontmoeting met Riek, die toen als watermuldersdochter bij de *Zilvermeeuw* te Onderdendam woonde, kreeg Bernard belangstelling voor molens en ging werken bij molenmaker Bremer in Adorp. Van de oude watermulder Van der Veen kreeg hij te horen dat het polderbestuur een nieuwe mulder voor de poldermolen *Eolus* zocht. Het watermulderschap leverde weliswaar geen groot traktement op, maar het wonen in het muldershuis was, ter compensatie, wel gratis. Het huis bleek een opknapper en in de tuin stond het onkruid huizenhoog. Samen togen Bernard en Riek aan het verven en sauzen, en bewerkten zij de tuin

en maakten plannen voor hun toekomst. Op 1 mei 1951 trad Bernard in dienst als watermulder, op 26 mei is het stel getrouwd en een maand later werd de mulderswoning aan het Aduarderdiep betrokken.

Watermulder ben je niet alleen, vooral niet als je met een watermuldersdochter getrouwd bent. Bij zijn taak voor het polderbestuur hoorde ook het schoonmaken van de tochtsloten. En om nog wat extra inkomsten te hebben ging hij in het najaar tot aan het eind van de campagne op de suikerfabriek werken. In het voorjaar en 's zomers bij droge tijden ging Bernard samen met zijn schoonvader langs andere molens om te verven. Dat deden ze niet alleen dichtbij huis, ze kwamen ook in Zuid-Holland terecht bij de molenviergang te Aarlanderveen. Al die tijd was de *Eolus* in de goede handen bij Riek.

Er zijn maar weinig mensen die niet weten dat tijdens een geweldig noodweer Riek de molen gered heeft van een zekere ondergang. Riek en Bernard, die al een tijd thuis lag met rugklachten, keken die avond naar de TV, er was een aflevering voor van de spannende serie Maigret, toen ze opeens een geweldig lawaai hoorden. Riek dacht dat het kacheltje was omgevallen, maar Bernard vloog, voor zover hij daartoe in staat was, naar buiten, naar de molen! Het was noodweer en de molen die aan een rotte kruipaal vast stond, dreigde door de vang te schieten en in de brand te vliegen. 'Wat moeten wij doen?' riepen ze naar elkaar. Om Bernard z'n rug te sparen kruidde Riek de molen zo goed en zo kwaad als het ging weer op de wind. Het was pikdonker en de molen had geen licht, maar Bernard rook wel een brandlucht. Zo sterk was het hout-op-hout-contact van vang-op-bovenwiel door de stormwind op elkaar gewreven. Maar God zij dank geen brand! Nog net op tijd riep hij Riek achter de staart dat ze op moest passen en met vlogen haar de kleppen al om de oren. Gelukkig liep het goed af. Op de *Koningslaagte* waar Riek haar ouders

mulderden, waren ook geen ongelukken gebeurd, zodat iedereen na dit angstig avontuur weer rustig kon gaan slapen.

De Vereniging De Hollandsche Molen heeft Riek voor deze redding destijds het Certificaat van Verdienste verleend. Je moet er toch niet aan denken dat *De Eolus* er niet meer zou zijn geweest. Gevolg is wel dat de molen nu een rondgaande ketting heeft!

Bernard kreeg begin jaren '70 een leerling-molenaar en toen deze man, Harm van Huis, slaagde voor het examen vrijwillig molenaar, verscheen daarover een stukje in de krant. Naar aanleiding daarvan meldden zich vier nieuwe cursisten en één van deze aspirant-mulders was Thijs de Jong, nu vrijwillig watermulder van poldermolen *De Zuidwendinger*. De lessen werden eerst nog op *De Eolus* gegeven, later gebeurde dat op de lesmolen *Onderneming* te Vierhuizen. Aangezien Bernard geen rijbewijs had, reed hij daar samen met Thijs de Jong in diens auto naar toe. Zo zachtjes aan was zijn rug zo slecht geworden dat fietsen en bromfietsen niet meer ging. Het enige vervoermiddel dat overbleef, was de zelfgemaakte boot met buitenboordmotor, zodat Bernard en Riek toch nog enigszins comfortabel Riek's ouders op de *Koningslaagte* konden bezoeken. Toen Enna Berghuis, dochter van een rijsschoolhouder, bij Bernard als leerling-molenaar op *De Onderneming* kwam, heeft zij Bernard zover gekregen dat hij autorijlessen ging nemen. Het werd een stuk prettiger toen hij slaagde voor zijn rijexamen en het echtpaar met eigen auto kon gaan.

Die ritjes van Bernard Dijk en Thijs de Jong hadden wel een belangrijk gevolg, ze werden de start van wat we later in Groningen de geboorte van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens zijn gaan noemen. Zo samen door de provincie tuffend zagen zij steeds meer in verval geraakte molens en dat bracht hen bij de vraag: 'Wat kunnen wij daaraan doen?' Ze belegden een avond in Hoogkerk met de prachtige film 'Stoere werkers' voor een gezelschap van molenliefhebbers onder wie ook Binne Jongsma, de legendarische molenman van de provincie Groningen. Voorzitter van de vereniging werd Thijs de Jong, Bernard werd secretaris. Ondertussen slaagde De Jong als vrijwillig molenaar op *De Meeuw* te Garnwerd, als eerste in de provincie Groningen.

Om aan wat extra geld voor de vereniging te komen, trokken deze twee, Bernard Dijk en Thijs de Jong, er met een busje op uit om op beurzen, markten en braderieën zakjes meel, afkomstig van

diverse molens, te verkopen. Op een beurs in de Martinihal in de stad werd soms wel 1000 kilo meel verkocht. KASSA!!! Thuis in de mulderswoning bij *De Eolus* was het winkeltje van waaruit allerlei molenartikelen, zoals ansichtkaarten, lepeltjes en borduurpakketten, aan de liefhebbers en verzamelaars verkocht en verstuurd. Met hetzelfde busje is later ook het weidemolentje van Jaap Kaal uit de Zaanse Schans naar het Aduarderdiep gebracht. Eerst zou dit molentje mandelig worden, maar Riek zei tegen Bernard: 'Wij gaan toch nooit met vakantie, besteed het vakantiegeld (f 250,00) er maar voor'. Zodoende staat er nu een Zaanse weidemolentje op het terrein bij *De Eolus*. Hij moet wat opgeknapt worden, vrijwilligers die handig zijn met hamer en tang kunnen zich melden bij de familie Dijk!

Door alle activiteiten voor de Vereniging Vrienden en voor het Gilde van Vrijwillige Molenaars, al het bezoeken van vergaderingen en molens en natuurlijk door het opleiden van zo'n 150 leerlingen (geslaagden), raakte Bernard bekend als de bonte hond. Zo zoetjes aan kende iedereen die in de molenwereld wat te zeggen had die Groninger met dat ruwe bolster, die in *richt en slichte taal* van zijn hart geen moordkuil maakt. Door zo'n karakter krijg je vrienden en ook vijanden..... Maar dat hij ook een blanke pit heeft weten de ingewijden! Toen hij hoorde dat Tiddo Muda, de mulder van de koren- en pelmolen *De Jonge Hendrik* was overleden, liet hij zijn tranen de vrije loop. Ook zijn verdriet over het in zijn ogen te vroege afscheid van de Vereniging Vrienden, wat immers een kind van hem geworden was, heeft hij tegen ieder die het maar horen wilde van zich afgepraat. Hij heeft geen psychiater nodig!

Wel een cardioloog, merkten we allemaal tot onze schrik begin dit jaar. Een hartklep lekte en moest vervangen worden. Dat was dus de reden waarom hij zich de laatste tijd zo moe voelde. Gelukkig waren de doktoren er op tijd bij en als Bernard geen al te gekke toeren uithaalt, kan hij wel 100 worden. En dat moet ook wel, want hij is nog lang niet van plan zijn mulderspet aan de wilgen te hangen. Al was het alleen maar omdat hij nog mee wil maken dat 'zijn' *Eolus* weer in oude luister kan draaien, (hopelijk wordt de molen dit jaar nog gerestaureerd) en om de *Zwakkenburger*, die hij samen met de Vrienden heeft geconserveerd, herboren te zien worden. Alhoewel tegenwoordig de instroom van nieuwe leerlingen tegenvalt, heeft hij er nog steeds lol om de kunst van het mulderschap te doceren.

Kortom: het reilen en zeilen van en in de molenwereld verveelt hem nog lang niet!

Net als Riek heeft hij voor al zijn inspanningen voor de molens het Certificaat van Verdienste van de vereniging De Hollandsche Molen gekregen. En als kroon op zijn werk werd Bernard een aantal jaren geleden geridderd.

Alles gaat nu wat kalmer aan en zo hij dat zelf al zou vergeten, dan is Riek er ook nog! Het eerste wat ze tegen Bernard zei toen hij in het ziekenhuis lag begin dit jaar was: 'Denk er om en laat me niet alleen voor dat jubileum zitten. Wij zijn samen 50 jaar getrouwd en watermulder'.

Dat zie je meer bij echtparen zoals zij, die kinderloos zijn gebleven. Dan trekken de partners nog meer naar elkaar toe, want je hebt immers alleen maar elkaar? Je wordt dan nog meer echte maatjes

van elkaar en kunt elkaar al helemaal niet missen!

De mulderswoning, die door Bernard en Riek al behoorlijk was opgeknapt in 1951, is midden jaren '80 geheel gerenoveerd en daarna knap onderhouden. De tuin zal dit jaar net als vorig jaar weer overheerlijke zomerkoninkjes voortbrengen. De tomatenoogst viel vorig jaar tegen, daarom worden er dit jaar pompoenen geteeld. De zes kippen legden niet zo best meer en wat moet je er dan nog mee? Riek heeft ze, terwijl Bernard zijn siësta hield, eigenhandig de nek omgedraaid. Daar draait zij haar hand niet voor om.

De buurt wordt wat minder met al die woonschepen in het Aduarderdiep; het is de familie Dijk een doorn in het oog. En de weg langs het huis lijkt wel een racebaan. Zo blijft er nog steeds wat te wensen over, een teken dat Bernard en Riek Dijk-Rienks na de mijlpaal van vandaag, morgen weer verder gaan met hun rijke leven.

Certificaat van verdienste voor ing. A.J. Raven

Op de jaarvergadering van de Vereniging De Hollandsche Molen, gehouden in Amsterdam op 10 maart 2001, is het certificaat van verdienste uitgereikt aan dhr. ing. A.J. Raven, molendeskundige uit Grijpskerk. Dit certificaat wordt uitgereikt aan personen (of organisaties) die zich op bijzondere wijze inzetten of hebben ingezet voor het molenbehoud. Dhr. ing. Raven ontving dit certificaat vooral vanwege zijn inspanningen voor de molens in onze provincie. Bij de oprichting van de Stichting De Groninger Molen werd hij lid van de commissie Molenbehoud Algemeen en later van de commissie voor Advies en Bijstand. Ook is hij betrokken bij het Interprovinciaal Molen Overleg en is hij bestuurslid van de Molenstichting Westerkwartier e.o. Een belangrijke verdienste van ing. Raven is dat hij heeft bedacht dat de houten kleppen van de zelfzwichting vervangen kunnen worden door gecoate aluminium kleppen. Door het wegvallen van het schilderwerk aan de kleppen levert dit een aanzienlijke besparing op aan onderhouds-

kosten. Een variant op dit systeem (of hetzelfde?) is door Hans Wolthuis gemaakt voor zijn molen De Krimster in Zuidwolde. Ook liggen de gecoate aluminium kleppen voor het molentje Het Witte Lam in Zuidwolde klaar om aangebracht te worden, het wachten is daar op geld voor de restauratie want er moet nog veel meer gebeuren. De hieronder volgende de toespraak, gehouden bij de uitreiking door Ina Martens, algemeen bestuurslid van De Hollandsche Molen, gaat over wat de 'ravenisatie van de zelfzwichting' is gaan heten (red.).

INNOVATIE is een woord dat men niet zo snel in verband brengt met de restauratie en onderhoud van monumenten. Toch werd er vroeger, vooral toen de molens nog voornamelijk productiemolens waren, veel aan bijvoorbeeld het wieksysteem vernieuwd. Denk maar aan de naamgevers Van Bussel en Bilau.

In Groningen kent men de innovatie van het hele

gevlucht, de zogenaamde *zelfzwichting*. Een systeem als bij de luxaflex: één trek aan de zwichtketting en alle, houten, kleppen vallen dicht, zodat de molen direct bedrijfsklaar is – anders dan bij het Hollands hekwerk met zeilen.

Tegenover de tijdwinst staat het nadeel van het dure onderhoud. Wil het zelfzwichtingssysteem goed functioneren, dient het gevlucht om de 2 jaar een schilderbeurt te krijgen. Vroeger was dat niet zo'n punt, wat kostte een potje verf nou helemaal en de mulder deed veel meer zelf. Vandaag de dag kost diezelfde schilderbeurt al gauw een klein vermogen. Dat bracht medewerkers van de Rijksdienst Monumentenzorg te Zeist er toe om dit Gronings kenmerk 'weg te restaureren'. Sommige Groninger molens zijn daarom hun zelfzwichting kwijt geraakt en draaien nu met 'zuinig' Hollands hekwerk en zeilen ... dat is als vloeken in de kerk!

Daarom bedacht de bevrogen Groningse molenman Ab Raven een innovatie in een innovatie, die ik de naam heb gegeven van de 'ravenisatie van de zelfzwichting'. In plaats van de onderhoudsgevoelige houten kleppen bracht hij gecoate aluminium kleppen aan in het gevlucht. Een besparing van minstens 10 schilderbeurten (aldus de fabrikant), maar wanneer je zo nuchter bent als Ab Raven ga je uit van tenminste 5 schilderbeurten. *Eerst zain, is't nait?* De tijd zal het ons leren. Sinds 1996, toen bij de restauratie van de poldermolen *De Jonge Held* het zelf-

zwichtingssysteem voor het eerst in de wereld werd *geraveniseerd*, zijn daar al twee schilderbeurten uitgespaard en de molen draait als een lier. KASSA! Ondertussen hebben meer Groninger molens deze ravenisatie van hun zelfzwichting ondergaan.

Graag zou ik zien dat de initiator van deze innovatie op het podium komt: Ab Raven, als buurkind bij molenmaker Chris Bremer te Adorp het molenmakersvak geleerd, na een arbeidzaam leven als waterbouwkundig ingenieur met als laatste werkgever Provinciale Waterstaat van Groningen en daarna als vrijwilliger zowel voor de Stichting De Groninger Molen als de Molenstichting Westerkwartier e.o. als bestuurslid is voortdurend bezig een goede meerjarige onderhoudsplanning toe te passen en hiermee grote restauraties uit te stellen en zelfs te voorkomen. Maar wanneer er dan toch gerestaureerd moest worden voerde hij de directie op zo'n manier dat een molenmaker chagrijnig uitriep: 'Aan deze restauratie heb ik geen dubbeltje verdiend!' Jouw grote onvoorwaardelijke inzet voor het Gronings eigene op een zo aimabele wijze heeft het bestuur van de Vereniging 'De Hollandse Molen' doen besluiten jou het certificaat van verdienste toe te kennen.

Ik feliciteer je er van harte mee en hoop dat je je gevlucht nog lang niet in de rust zult zetten!

Ina Martens geeft een toelichting op de toekenning van het certificaat aan de heer Raven

Foto: J.L.J. Tersteeg, Ridderkerk

Verstild verleden (37)

Ditmaal een onbekende foto van een in aanbouw zijnde molen. Zoals zo vaak het geval is bij oude foto's, heeft de eerste eigenaar verzuimd achter op de foto te zetten wie of wat het voorstelt. Hij of zij wist immers waar het om ging. Met een beetje geluk trekken later de kinderen aan de mouwen van de eigenaar en wordt er toch nog iets achter op de foto gekrabbeld.

In Nederland liggen meer dan een miljoen onbekende kiekjes, ooit genomen om een gebeurtenis voor de eeuwigheid vast te leggen, maar helaas, het geheugen is kort. Kinderen en kleinkinderen hebben inmiddels duizenden hen niets zeggende afbeeldingen in de vuilnisbak gegoooid. Heel wat historisch fotomateriaal ging zo voorgoed verloren. Soms valt er met heel veel vergelijkingswerk nog te achterhalen wat afgebeeld is en wie weet, kunnen we in de volgende *Nieuwe Zelfzwichter* melden welke molen hier in aanbouw is.

De foto is afkomstig uit het bezit van wijlen molenmaker Wiertsema. Gezien de kleding zal de foto omstreeks 1910 genomen zijn. De as wordt omhoog gehesen en dit feit was zeker een plaatje waard. Waar is het? Uit de omgeving valt verder niets af te leiden. Geen kerktoeren, fabrieksschoorsteen, kanaal of herkenbare woningen. De molen staat simpelweg in een opvallend goede biotoop. Toch zijn er nog aanknopingspunten waar de molen misschien aan valt te herkennen. In het metselwerk is een opvallende band van een lichtere soort metselsteen aangebracht. Bovendien is recht boven de inrit een herinneringssteen aangebracht. De schoren van de stelling lopen door tot vlak boven de grond. Het kistje op de voorgrond kan misschien ook bijdragen tot de oplossing van de puzzel. We lezen de afkorting U.T. en het laatste deel van een plaats eindigende op ...RUM. Maar goed, het kistje kan ons ook op een dwaalspoor zetten. De molenmaker kan het immers hebben meegenomen.

Uw reacties met overtuigend bewijsmateriaal kunt u naar de redactie sturen. We wachten in spanning af.

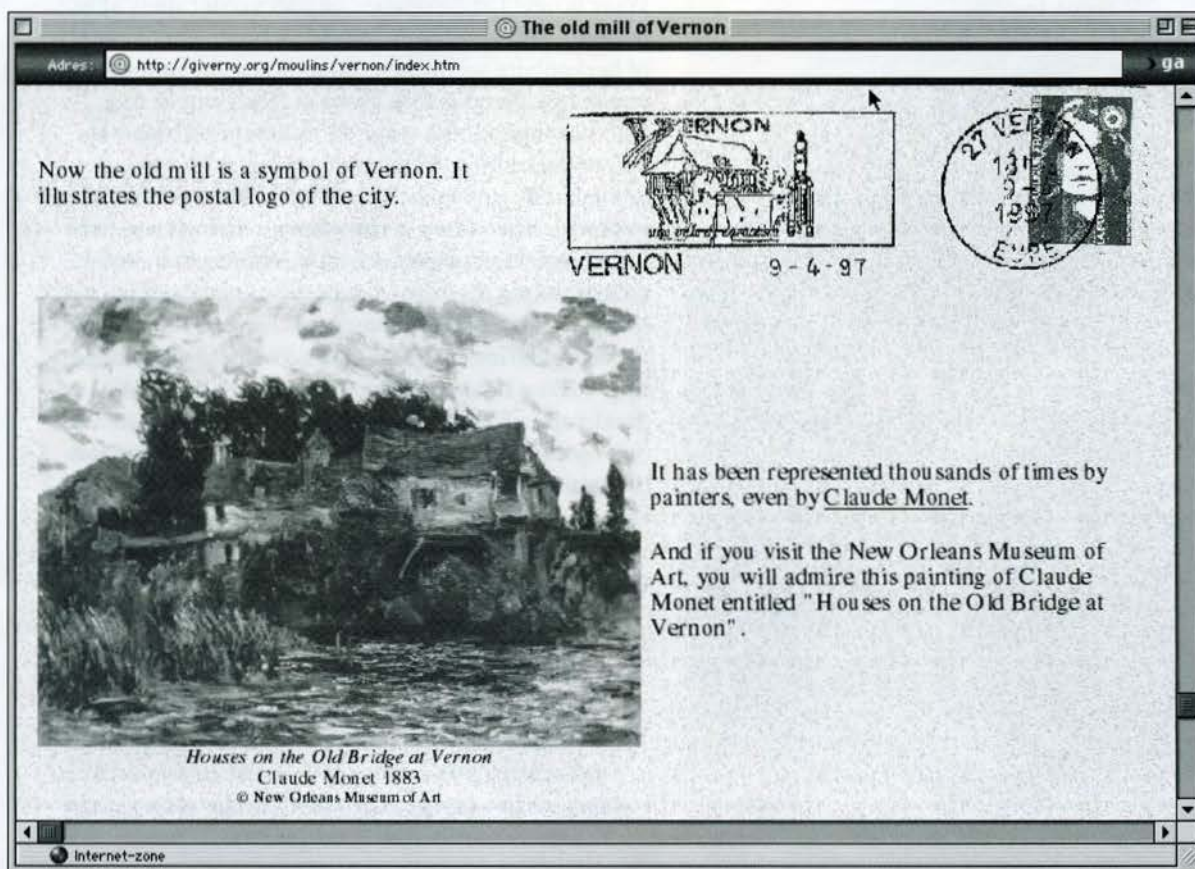
Uit: collectie Stichting Molenmakerij Wiertsema, Winschoten

Molens on line

Vele Nederlanders koersen zomers richting Frankrijk. En waar is waar, Frankrijk heeft veel moois in petto. Het merendeel van de Frankrijk-gangers verblijft langs de kustgebieden. Toch is het binnenland ook zeer de moeite waard. Zo vormt de rivier de Seine een snoer van toeristische pareltjes. Een prachtig gebied ligt aan weerszijden van de rivier. Voor wie van cultuur houdt, heeft de Seine veel te bieden. Het is natuurlijk niet verwonderlijk de schilder Claude Monet hier veel inspiratie opdeed. Zo portretteerde hij ook de watermolen bij de brug van Vernon. De brug werd in de 12de eeuw aangelegd op een bepaald niet

ongevaarlijke plaats. Onder de brug was de stroming over het algemeen zeer sterk. De brug stortte in de Middeleeuwen dan ook diverse malen in dankzij dit natuurgeweld. Molenaars zagen echter wel brood in deze energie en bouwden diverse watermolens tegen en op de brug. Eén molen overleefde de tand des tijds. De enig overgebleven watermolen van Vernon is nu symbool voor de stad geworden. De gemeente kwam overigens wel op een zeer merkwaardige wijze in bezit van de molen. In de jaren twintig, jazerker u leest het goed, werd er een danssalon in een boot onder de molen ingericht. De eigenaar van deze boot was

tevens eigenaar van de molen. In 1930 kocht een Amerikaan William Griffin de molen. Hij kwam in 1947 te overlijden, maar de gemeente wist geen nazaten te traceren. Daarom nam de gemeente voorlopig de eigendomsrechten over en begon aan een uitgebreide restauratie. Mocht u dus afstammen van deze meneer William Griffin, dan kunt u zich altijd nog melden bij de gemeente Vernon als rechtmatige eigenaar. Let wel: achterstallig onderhoud wordt op de erfgenamen afgewenteld. Meer weten over deze bijzondere molen? Kijk dan op het adres: <http://giveryn.org/moulins/vernon/index.htm>

AGENDA en OPENINGSTIJDEN

tweede halfjaar 2001

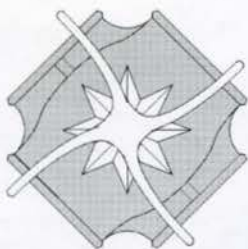
Open Dagen Oost-Groninger Molens 2001 (steeds van 13:00 – 16:00 uur).

Zondag	1 juli	De <i>Westerse Molen</i> in Nieuw-Scheemda
	7 juli	Molens Weddermarke en Wedderveer
	14 juli	<i>Noordstar</i> in Noordbroek en <i>De Korenbloem</i> in Vriescheloo
	21 juli	<i>De Jonge Jan</i> in Uithuizen en de molens in Winschoten
Zondag	29 juli	Molen in Ganzedijk (Finsterwolde)
	4 augustus	Molens Weddermarke en Wedderveer
	11 augustus	<i>Noordstar</i> in Noordbroek en <i>De Korenbloem</i> in Vriescheloo
	18 augustus	<i>Vestingmolen</i> Bourtange en <i>De Jonge Jan</i> in Uithuizen
	25 augustus	<i>De Onrust</i> in Oude Pekela
	1 september	Molens Weddermarke en Wedderveer
	8 september	Nationale Monumentendag
	15 september	<i>De Dellen</i> in Nieuw-Scheemda
Zondag	16 september	De <i>Westerse Molen</i> in Nieuw-Scheemda
	22 september	Molens in Winschoten
Zondag	30 september	Molen in Ganzedijk (Finsterwolde)

De Vereniging Molenwerkgroep Oost-Groningen stelt u in de gelegenheid de molens in de regio te bezoeken door ze open te stellen op verschillende zaterdagen of zondagen. De molenaar is dan aanwezig.

Vriescheloo	<i>De Korenbloem</i> elke zaterdag en zondag van 10:00 – 16:00
Delfzijl	<i>Adam</i> elke zaterdag van 14:00 – 17:00
Nieuw Scheemda	<i>De Dellen</i> of de <i>Westerse Molen</i> , elke maandagavond tot zonsondergang
Eemshaven	<i>Goliath</i> elke zaterdag en zondag van 13:30 – 17:00
Uithuizen	<i>De Jonge Jan</i> iedere dinsdag en donderdag van 10:00 – 12:00 en van 13:00 – 16:00
Farmsum	<i>Aeolus</i> elke dinsdag- en donderdagmiddag (met uitzondering van de schoolvakanties)

Zaterdag	15 september	Excursie Vereniging Vrienden van de Groninger Molens naar Ostfriesland (Dld)
Zaterdag	22 september	Vervangende Nationale Fietsdag

VERENIGING VAN VRIENDEN VAN DE
GRONINGER MOLENS

STICHTING DE GRONINGER MOLEN

GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

